

Гордійчук В.В.

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

КОРЕЦЬКИЙ СВЯТО-ТРОЇЦЬКИЙ ЖІНОЧИЙ МОНАСТИР В АНТИРЕЛІГІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ 1970-1980-Х РР.

У запропонованій статті здійснено спробу аналізу реалізації антирелігійної кампанії радянської влади 1970 – 1980-х рр. стосовно Корецького жіночого монастиря. Незважаючи на інтенсивну антимонастирську кампанія в роки хрущовської відлиги, Корецька обитель не припинила своєї діяльності, продовжуючи виступати як осередок духовної традиції та потенційного соціального впливу, що суперечило офіційній ідеології радянської влади. Простежено, що у досліджуваній період антирелігійна політика набула більш інституціоналізованого характеру, акцент робився на адміністративному контролі, систематичному нагляді за релігійними процесами, внутрішньо-монастирським життям. Проаналізовано механізми політико-ідеологічного та соціально-економічного тиску, які застосовувалися для обмеження діяльності релігійної інституції. Прослідковано специфіку застосування репресивних заходів проти монастиря.

Політико-ідеологічного заходи включав активізацію атеїстичної пропаганди серед чернецтва та віруючих, систематичний контроль та перевірки діяльності монастиря. Економічний тиск проявлявся через систему впливу, спрямовану на обмеження фінансових і матеріальних ресурсів. Простежується, що перекази та посилки відіграли важливу роль у фінансових прибутках монастиря. У структурі адміністративного контролю влади цей аспект займав особливе місце. Місцева влада спільно з уповноваженими інших областей приймала заходи щодо обмеження надходження в обитель. Стверджується, що попри посилені антирелігійний тиск, обитель наростила свій економічний потенціал. Виявлено специфіку здійснення повноважень місцевих партійно-адміністративних структур, що звітували про хід антирелігійних заходів, ініціювали «покращення» механізмів впливу на функціонування монастиря. У добу перебудови вказані заходи зазнали радикального перегляду, що змінило їх зміст і форми. Автором введено у науковий обіг неопубліковані раніше архівні матеріали Державного архіву Рівненської області.

Ключові слова: антирелігійна кампанія, заходи тиску, радянська влада, монастир, ігуменя.

Постановка проблеми. Антирелігійна політика щодо Корецького жіночого монастиря є мало досліджена у вітчизняній науці. Монастир, що зберіг безперервність свого функціонування, становить важливий дослідницький інтерес. Історія його існування відображає складні механізми взаємодії між чернечою громадою та державою. Вивчення функціонування монастиря у досліджуваній період, дає змогу виявити форми адаптації до змінюваного політичного середовища, локальні особливості взаємодії релігійної інституції з державою. У досліджуваній період монастир відіграв важливу роль у структурі релігійного життя регіону, утверджуючи спадковість сакральних традицій, усталеність морально-етичних норм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній історичній науці відсутні спеціальні дослідження, у якому б антирелігійна політика радянської влади розглядалася крізь призму діяльності Корецького жіночого монастиря.

Вивченням історії православних монастирів на Волині, займалися такі науковці, як С. І. Жилюк, М. Ю. Костриця [2], В. Рожко [13] та інші, проте досі маловідомими залишаються антирелігійні заходи, спрямовані проти Корецького жіночого монастиря. Досить фрагментарно й побіжно, як сферу застосування політики репресій, відображають публікації А. Білоусової [2], А. Павловського [12], Г. Скубака [14]. Безпосередньою складовою дослідження стали документи Державного архіву Рівненської області (ДАРО).

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні специфіки державного втручання в релігійне життя Корецького монастиря у контексті антирелігійної боротьби 1970–1980-х рр.

Завдання статті: дослідити становище монастиря в системі атеїстичної політики радянської влади; показати еволюцію використання різних засобів боротьби та їх ефективність; розкрити форми та механізми державного контролю; розглянути специфіку існування монастирської спільноти, алгоритми адаптації в умовах тиску; проаналізувати результати та наслідки цієї боротьби.

Виклад основного матеріалу. Упродовж всієї радянської доби релігійна політика залишалася важливою складовою політичної стратегії влади, трансформуючись відповідно до суспільно-політичних викликів. Розроблені в попередні десятиліття засоби політико-ідеологічного та соціально-економічного тиску у відредагованій формі продовжували застосовуватися у 1970–1980-х рр. Радянська влада відмовилася від форсованого придушення інституційної релігії, зосередилася на досягненні максимального контролю над релігійними та створенні «системи науково-атеїстичного виховання».

Політико-ідеологічний тиск у 1970–1980-х рр., проявився у поєднанні посиленій атеїстичній пропаганді, максимальному адміністративному контролю релігійних процесів та явищ, обмежені релігійних практик, контактів чернецтва та духовенства з вірянами, стримування релігійної активності населення через професійні, освітні та соціальні механізми. Наприкінці 1980-х рр. вказані заходи зазнали радикального перегляду, що змінило їх зміст і форми.

Виконуючи постанову Ради по справах релігії при Раді Міністрів СРСР від 17 квіт 1973 р. «Про стан контролю за діяльністю православних монастирів УРСР» і постанови республіканської Ради від 28 лютого 1977 р., апарат уповноваженого Ради по Рівненській обл. (теперішня Рівненська обл.) і комісія сприяння виконкому Корецької районної ради народних депутатів з дотриманням законодавства про релігійні культи розробила спеціальні заходи по посиленню контролю за діяльністю Корецького жіночого монастиря. Два рази в рік працівники апарату уповноваженого разом з місцевими органами влади проводили комплексну перевірку діяльності монастиря [4, арк. 28]. На всі релігійні свята встановлювалося спостереження за їх проходженням в обителі, вивчалась кількість і склад паломників та вірян. Систематично досліджувалися та аналізувалися проповідницька

діяльність, форми і зв'язки з місцевим населенням, вищим духовенством та іншими монастирям, відвідування монастиря «леонтіївцями» [4, арк. 23]. Вивчалися процеси і явища, що відбувалися в внутрішньо-монастирському житті, включно з визначенням кола обов'язків монахинь, ступінь їх зайнятості, оплата праці, вартість виробів. Систематично перевірявся санітарний режим на території обителі. Усі заходи влада здійснювала з метою виключення порушень законодавства про культи [4, арк. 21].

Отже, районне керівництво чинило утиски на Корецький жіночий монастир, адміністративно втручаючись в життя обителі. За порушення дотримання законодавства про культи, настоятельку монастиря Наталію (1970–2006 рр.) 23 лютого 1973 року на засіданні адмінкомісії оштрафували на 50 крб.

Уповноважений Ради по справах релігії при Раді Міністрів УРСР по Рівненській обл Є. К. Сулима звітував, що будь-яких порушень законодавства про релігійні культи в 1977 р. керівництво монастиря не допустило. Апарат уповноваженого Ради разом з комісією сприяння Корецькому райвиконкому проводили всю організаторську і виховну роботу, направлену на посилення контролю за дотриманням законодавства про культи в монастирі [4, арк. 29].

Корецька міська Рада здійснювала систематичні щоквартальні перевірки монастиря щодо дотримання паспортного режиму [6, арк. 4]. Нагляд за діяльністю обителі здійснювався регулярно, особливо у період релігійних свят [4, арк. 23]. Після багаторічної заборони прописки на території обителі, в 1975 р. була прописана перша послушниця, що прийшла в монастир. Проте у квітні 1978 р. перед святом Пасхи, ігумені було вказано виписати всіх нових послушниць протягом 24 години. Керівника, який погодився прописати сімох черниць, на наступний же день позбавили посади, а черницями веліли протягом доби виписатися і виїхати з монастиря. «Нас тримали в кабінетах по 4 години, пропонували залишити монастир, обіцяли взяти на роботу секретарями, – згадувала матушка Георгія. – Тільки ми не погоджувалися» [1, с. 2]. Дізнавшись про обставини, патріарх Пимен благословив митрополита Крутицького і Коломенського Ювеналія звернутися до Ради у справах релігійних культів при Раді Міністрів УРСР з проханням залишити прописку для черниць Корецького жіночого монастиря [15, с. 3]. У результаті прописки було задоволено. Надалі всі прописки послушниць здійснювалися за

погодженням Уповноваженого Ради по справах релігії при Раді Міністрів УРСР по Рівенській обл. та місцевої влади [10, арк. 49]. Варто зауважити, що Корецький монастир протягом 1961–1974 рр. не поповнювався новими черницями [4, арк. 30].

У зв'язку з тим, що Корецький жіночий монастир продовжував свою активну діяльність, зі сторони апарата уповноваженого, місцевих органів влади були прийняті відповідні міри по обмеженню впливу служителів монастиря та монахинь на населення поблизу приходів православних церков, а також на послідовників Леонтія. Вжиті заходи, щоб черниці не виїжджали в інші області з метою розповсюдження служб про дивовижне зцілення від хвороб, одночасно призупиняли ці явища на місці. Як результат, за останній час в монастирі все рідше присутні жебраки і «клікуши» [4, арк. 28].

Відстежуючи прояви релігійного впливу на населення, представники місцевої влади вивчали листування монахинь з вірянами, їх взаємне спілкування в період відвідування монастиря. Під особливим контролем перебували основні зв'язки монастиря з колишніми черницями, через їхні паломницькі відвідини під час особливо шанованих релігійних свят та переписку окремими з них. Місцеві органи під різним приводом обмежували поїздки як в монастир так із монастиря [4, арк. 9].

Комісія сприяння виконкому Корецької районної Ради трудящих з дотримання законодавства про культу в 1977 р. звітувала, що характерними рисами діяльності монастирського керівництва як і раніше являються наступне: прагнення залучити велику кількість вірян з допомогою «пишних» служб та урочистостей. Для цієї мети в монастир запрошували архієпископа Волинського і Ровенського Даміана, екзарха України Філарета та інших представників вищого духовенства, в тому числі із жіночого монастиря Івано-Франківської області, Почаєвської лаври та інших областей. До прикладу, монастир відвідали декілька раз архієпископ Волинський та Ровенський Даміан, екзарх України Філает, архієпископ Кримський і Сімферопольський Леонтій. Двічі відвідав Іреней – представник Московської патріархії в Канаді [6, арк. 4].

Настоятелька тісно підтримувала зв'язки із архієпископом, екзархом України та Московською патріархією. У 1981 р. уповноважений у справах релігійних культів у Рівненській області Є. К. Сулима повідомив у листі голову Ради у справах релігій М. П. Колесника щодо того, що “Необхідно відмітити, що Філарет раніше відвідував монастир один раз у 3–4 роки, то за останні

два роки він побував три рази, що різко відображається на активізації церковників і віруючих. Прохання до Ради по можливості обмежити такі поїздки Філарета в монастир, а також відвідування священнослужителів з інших областей” [4, арк. 19–20].

У 1984 р. монастир відвідали єпископ Чехословацький Никифор, митрополит Калінінський і Кашинський Алексій, архієпископ Харківський Іреней, які були вихідцями з Рівненщини [10, арк. 8]. Подібні зовнішні зв'язки монастиря активізували внутрішньо-церковне життя, впливали на місцеве населення. З цієї метою в останні роки керівництво монастиря приділяло багато уваги ремонтним роботам монастирських будівель і приміщень. [4, арк. 20].

Районне керівництво звітувало перед обласним уповноваженим Ради у справах релігій, що основними формами впливу монастиря на оточуюче населення являються по-перше – стремління до пишності і урочистості при проведенні архиєрейських служб, які залучають значну кількість вірян, по-друге переписка монахинь з рідними і вірянами та їх взаємне спілкування а період відвідування монастиря [4, арк. 18]. Обласне керівництво доручило комісії Корецького райвиконкому з дотримання законодавства про культу сприяти райвиконкому уважно слідкувати, щоб не було пишних богослужінь [4, арк. 28].

З погляду місцевої влади, позитивним фактом в роботі комісії з дотримання законодавства про культу сприяння можна вважати і те, що поряд з роз'ясненням «Положення про релігійні об'єднання в Українській РСР» організована робота з керівництвом монастиря з покращення виховання монахинь в дусі патріотизму і громадянства, боротьби проти релігійних екстремистів [4, арк. 29].

Зі сторони парткому в період роботи черниці в колгоспі «Ленінський шлях» проводилася відповідна агітаційно-масова робота з питань внутрішньої і зовнішньої політики СРСР [4, арк. 23]. Розглядалися матеріали про прийняття Конституції СРСР, коментувалися окремі статті. Районна комісія з дотримання законодавства про культу проводила свою роботу згідно перспективного плану. За 1977 р. проведено 4 засідання, проведені індивідуальні та групові бесіди зі служителями культів і церковними активістами з роз'яснення їм положення про релігійні об'єднання в СРСР і тексту нової Конституції СРСР 1977 р. [6, арк. 4].

Старший інспектор по культурах Л.П. Стукало відмічав, що недивлячись на те, що контроль за

діяльністю монастиря зі сторони комісії покращився, є ще і суттєві недоліки. Недостатньо вивчалися зв'язки монастиря, ступінь його впливу на жителів навколишніх сіл. А також монахинь, що відвідували монастир на Пасху, Трійцю та інші релігійні свята з інших областей, а також послідовників Леонтія, проживаючих в Ровенській обл. [4, арк. 22].

Виконком Корецької міської Ради депутатів трудящих на протязі багатьох років пропонував настоятельниці монастиря Наталії перенести ікону, яка вмонтована в монастирську огоржу і лицьова частина її виходить на тротуар, де по великих святах скупчуються богомольці, які заповнюють тротуар і виходять на проїжджу частину траси Київ – Львів. На думку влади, все це загрожує аваріями та безпеці життя людей. Ігумена навідріз відмовилась переносити ікону, заявивши при цьому «вона не мною встановлена, і її знімати не буду» [4, арк. 13].

Уповноважений Ради по справах релігій при Раді Міністрів УРСР по Ровенській обл. Личкова Г. Р. просив Раду по справах релігій поставити питання перед патріархією про перенесення ікони зі сторони огорожі в середину церкви монастиря. А також вважав доцільним замінити керівництво монастиря, особливо настоятельку Ільчук Н.О і секретарку Вороніну.

У монастирі 1984 р. побували кінознімальні групи із Москви- Фінляндії та Української кінохроніки по створенню фільму «Монастирі православної церкви України». На думку представників влади, зазначені фільми для контрпропаганди мали виконувати відповідне значення [10, арк. 9].

Уміру розвитку процесів перебудови, розширення свободи слова, відбувається поступовий перегляд релігійної політики держави, перехід від атеїстичної пропаганди до співпраці з релігійними організаціями. Характер партійно-державної церковної політики орієнтований нормалізацією державно- церковних відносин. У січні 1988 р. було скасовано одіозну інструкцію «Про застосування законодавства про культу» (1961р.).

Водночас 1000-ліття Хрещення Русі знаменувало радикальні зміни у становищі релігії та релігійних інституцій у країні. З особливими урочистостями відбулося святкування 1000-ліття Хрещення Русі у Корецькому жіночому монастирі. За свідченням очевидців, святкова Всенощна відбулася за особливим чинопослідуванням, написаним до ювілею. Свято-Троїцький храм не зміг вмістити людей, що прибули за святкуванням, тисячі прочан молилися за богослужінням на вулиці. На свято

знаменної події ігумена запросила керівництво м. Корця і організацій, духовних осіб, представників Ради у справах релігій при Раді міністрів СРСР. Отже, подія продемонструвала важливість духовного розвитку монастиря не лише для релігійної спільноти, а й для державних інституцій, що свідчило про послаблення ідеологічного тиску.

Попри реалізацію соціально-економічних заходів впливу та складні умови функціонування в радянській дійсності, Корецький монастир економічно вистояв та примножив свої прибутки. Величезне значення для господарсько-економічної стабільності святині мали поштові перекази та посилки, що надходили на адресу обителі. Саме вони становили значну частину грошового та матеріального забезпечення. При аналізі прибутків влада відмічала щорічне збільшення.

Раду у справах релігії непокоїли причини зростання грошових надходжень в Корецький монастир та вимагала довідку про пророблену роботу з покращення контролю за його діяльністю [4, арк. 4]. Уповноважений Ради по справах релігій по Ровенській обл. Личкова Г.Р. у довідці від 27.08.1976 р. № 600 про проведену роботу з покращення контролю за діяльністю Корецького монастиря до Голови Ради релігій при Раді Міністрів УРСР Литвину К. В. повідомляв, що збільшення доходів Корецького монастиря відзначається за рахунок грошових переказів [4, арк. 5]. Від загальної частини прибутків монастиря поштові перекази становили: 1972 р. – 41 416 крб. (47, 56%) [4, арк. 31]; 1975 р. – 44 556 крб. (38, 54%) [4, арк. 6]; 1976 р. – 49 075 крб (46,5 %) [5, арк. 7]; 1979 р. – 76 580 крб. (50, 80%) [9, арк. 8]; 1980 р. – 96 700 крб. (51, 02%); 1990 р. – 234 513,28 крб. (47, 27%) [10, арк. 9]. Фінанси надходили із різних областей республіки, а також інших територій Радянського Союзу [4, арк. 7].

Щомісячно через поштове відділення місцева влада контролювала надходження грошових переказів, посилок на рахунок монастиря [4, арк. 23, 29]. Систематично уточнювала особи, які посилають перекази на адресу обителі та інформувала уповноважених Ради інших областей з місця їх відправлення. Корецький райвиконком вивчав фінансово-господарська діяльність монастиря перш за все шляхом аналізу свідчень щорічних звітів монастиря про надходження і витрати, грошових переказів. Міськвиконком разом з фінансовими органами періодично проводив перевірку обліку і зберігання готівки у монастирі [4, арк. 18].

У 1977 р. була зроблена вибірка осіб, які посиляли гроші в монастир. на суму більше 100 крб.

Таких осіб нарахували 66 чол. Проводилась робота з уточнення чи не являються монахині, які збирають гроші для монастиря, платними дорученнями. Підтримувалися зв'язки з місцевими органами влади тих населених пунктів, звідки гроші надходили на великі суми [4, арк. 21].

Наприклад, повідомлялись уповноважені Вінницької, Хмельницької, Дніпроперовської, Ворошиловоградської (теперішня Луганська), Горьковської, Тульської, Омської, Липецької, Пермської, Саратовської, Татарської АРСР і Казахської РСР, Приморського і Краснодарського країв з метою обмежити надходження грошових засобів від приватних осіб на адресу монастиря.

Раніше відмічалось факти, що з сторони ігумені розсилалися подячні листи відправникам грошей, в яких вона обіцяла разом з сестрами молитися за своїх багодійників і бажала їм добра та здоров'я [4, арк. 7]. У жовтні 1975 р. ігуменя отримала від влади письмове попередження про припинення «вимагання» засобів матеріальної допомоги від приватних осіб шляхом розсилки «подячних листів», привітань і обіцянок молитися за частих багодійників [4, арк. 27]. Після письмового попередження повторних написань листів не виявлено. Можливо, що подібні листи розсилалися від імені монахинь. Щоб виключити і цей варіант влада узаконила, що всі грошові перекази автоматично переводилися поштовим відділенням на банківський рахунок монастиря, відлік грошових надходжень проводився по «корішках» переказів [4, арк. 17]. Через уповноважених інших областей влада пробувала виявити «бродячих» монахинь, які посилають грошові перекази [4, арк. 27].

Місцева влада вивчала фінансово-господарську діяльність монастирської церкви, особливо облік і видачу коштів, що надійшли від продажу предметів культу в церкві Корецького монастиря [4, арк. 11]. Систематично 1-2 рази в рік проводилися планові перевірки фінансово-господарської діяльності [4, арк. 23; 6, арк. 4].

В 1976 р. працівники контрольно-ревізійного апарату Мінфінансів УРСР по Рівненській обл. виявили деякі недоліки в обліку надходження грошей. Після наших вказівок порушення не повторялось. У довідці про стан контролю над діяльністю Корецького жіночого монастиря за 19.09.1977 р. повідомляється, що в квітні 1977 р. працівники контрольно-ревізійного апарату Мінфіну УРСР по Рівненській обл. провели фінансову перевірку в монастирі. Грубих фактів фінансово-господарських порушень не встановлено, про що складений відповідний акт. Проте встановлено

ряд недоліків, наприклад, від архієпископа Волинського та Ровенського поступило в касу монастиря 2 тис крб., на які були відсутні документи. Нерегулярно велась інвентарна книга майна монастиря. На ці недоліки ігумені було вказано [4, арк. 20]. В ході перевірки було встановлено, що діяльність Корецького жіночого монастиря знаходиться під подвійним контролем – уповноваженого Ради по справах релігій, а також комісії сприяння виконанню Корецької районної Ради депутатів трудящих.

Результатом зросту матеріального добробуту стало проведення ремонтно-реставраційних робіт монастирських комплексів, пік активності припав на 1970-ті – початок 1980-х рр. В ході виконання прийнятих заходів з «покращення» контролю над фінансово-господарською діяльністю монастиря, комісія взяла під контроль проведення ремонтних робіт в монастирі. Були перевірені особи, які проводили ремонт, їх документи і право на проведення реставраційних робіт, а також правильність складання трудових договорів. Перевірялись відомості на виплату грошей, про що складалися відповідні документи. Дана вказівка настоятельці монастиря Наталії призупити великі ремонтні роботи, так як вони проводилися з порушенням установлених законом правил про ведення ремонтних робіт. Не мали дозволів відповідних органів, самовільно проводили ремонтно-реставраційні роботи, чим грубо порушували Постанову Ради Міністрів СРСР від 14. 10. 1948 р. та інструкцію «Про порядок обліку, реєстрації та утримання пам'яток архітектури та мистецтва, що перебувають під охороною держави» [4, арк. 12].

Місцева влада просила Уповноваженого ради по справах релігій при Раді Міністрів СРСР по УРСР через республіканські органи охорони пам'яток історії і культури направити спеціалістів для інспекції і встановлення фактів порушення при проведенні ремонтно-реставраційних робіт, допущених керівництвом монастиря. [4, арк. 13]. Незважаючи на адміністративний тиск і фальшиві звинувачення, чернеча громада продовжувала здійснювати необхідні реставраційні та будівельні роботи, що забезпечували збереження його інфраструктури.

Ігуменя подавала щорічні звіти Уповноваженому Ради по справах релігій при Раді Міністрів УРСР по Ровенській про фінансово-господарську діяльність монастиря, а також іменні списки: священослужителів, вибувчих сестер монастиря і список насельниць [5, арк. 10; 8, арк. 1; 9, арк. 11].

Ігуменя Наталія неонарзово порушувала питання перед владою про повернення «незаконно

відібраного саду, та приміщення», однак питання тривалий час залишалося невирішеним. До 1981 р. монастир володів 0, 42 га фруктового саду, повернутого Корецьким міськвиконком у 1967 р. [10, арк. 4].

24 листопада 1980 р. Рівненський облвиконком, а 27 листопада 1980 р. Держбуд УРСР весь комплекс Корецького жіночого монастиря утвердив як пам'ятник архітектури XVI–XVIII ст. Ураховуючи новий статус монастиря як пам'ятки архітектури, у 1981 р. монастирю повернули частину монастирського саду, на якому розмістилися житлові корпуси і господарські будівлі, і земля під ними [3, арк. 52–53].

У 1983 р. ігуменя подавала звернення до голови Ровенського облвиконкому повернути іншу частину ділянки монастирського саду і городу, із зобов'язанням встановити огорожу по лінії охоронної зони [3, арк. 55]. Лише після рішення Рівненського облвиконкому № 65 від 18 лютого 1986 р. був повернутий фруктовий сад у розмірі – 1, 01 га [11, арк. 5], який на той час заріс самосівом.

Черниці монастиря працювали у колгоспі «Ленінський шлях», утримували індивідуальне господарство, виконували зобов'язання перед державою з виробництва і здачі м'яса. Так, у 1989 р. обитель здала державі більше 8-ми тонн м'яса. [13, с. 4].

За клопотанням Корецької настоятельки, у 1988 р. позитивно вирішилось питання про передачу монастирю келійного корпусу № 2, відібраного радянською владою у 1962 р. в якому знаходився краєзнавчий музей м. Корця. За допомогою у вирішенні цього питання ігуменя Наталія зверталася до Р. М. Горбачової, дружини Генерального Секретаря ЦК КПРС. В січні 1988 р. Рівненський обласний виконком виніс рішення про передачу келійного корпусу №2 монастирю, а 15 лютого з приміщення вивезли всі музейні експонати.

Отже, наприкінці 1980-х рр. політика перебудови зумовила перегляд усталених підходів до

релігійної сфери. Держава поступово відмовилась від ідеологічного диктату та адміністративного тиску. Ці зміни стали фундаментом для подальшого відродження релігійного життя.

Висновки. Радянська влада у 1970 – 1980-х рр. продовжила державний курс на обмеження впливу релігії на суспільство, поступово трансформуючи підходи її реалізації. Державні органи намагалися поступового звуження релігійних впливів монастиря через взаємодію політико-ідеологічних та соціально-економічних методів тиску. Реалізовувалося це через систематичний адміністративний та ідеологічний контроль. У результаті діяльність монастиря була під постійним наглядом влади, що визначало специфіку взаємодії релігії та держави у зазначений період. Незважаючи на поступове відродження культової діяльності монастиря, місцеві органи влади разом із повноваженням та комісією сприяння Корецького райвиконкому з дотримання законодавства про культу розробляли спеціальні заходи для посилення контролю за діяльністю монастиря. Регулярно робилися перевірки по дотриманню паспортного режиму, вивчалися проповідницька діяльність, зв'язки монастиря з іншими монастирями, склад паломників та віруючих, проповідницька діяльність. Особлива увага приділялась фінансово-господарській діяльності монастиря, контролю пожертв, переказів та посилок, що відіграли важливу роль у формуванні матеріальної бази монастиря.

Процеси перебудови, що активізувалися наприкінці 1980-х рр., спричинили поживання релігійного життя. Вони стали важливою ознакою загальної трансформації суспільства, що поступово звільнялось від ідеологічних обмежень попередніх десятиліть. У контексті перебудови, Корецька обитель виступила важливим осередком відродження релігійного життя, збереження православних традицій та сакральної спадщини, сприяючи формуванню духовно-культурного середовища.

Список літератури:

1. Білоусова А. Таємниці монастирів: як живе найбільш закрита обитель країни – Корецький жіночий монастир. *Сьогодні*. 2015. 16 січня. С. 1–2.
2. Жилюк І. С., М. Ю. Костриця. Монастирі Волині : історико-краєзнавчий нарис. Житомир. 1996. 64 с.
3. Державний архів Рівненської області. (далі – ДАРО) Ф. Р-204. Оп. 8. Спр. 1881. 177 арк.
4. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 244. 37 арк.
5. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 245. 16 арк.
6. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 267. 100 арк.
7. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 274. 49 арк.
8. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 280. 21 арк.
9. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 12. Спр. 295. 18 арк.
10. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 49. 217 арк.

11. ДАРО. Ф. Р-204. Оп. 31. Спр. 53. 18 арк.
12. Павловський А. Так живе обитель. *Жовтневі зорі*. 1990. 18 лютого. С.4.
13. Рожко В. Православні монастирі Волині і Полісся : історико-краєзнавчий нарис. Луцьк. 2000. 692 с.
14. Скубак Г. Свято-Троїцький монастир: традиції духовної спадкоємності. *Вісті Кореччини*. 2007. 17 березня. С.3

Hordiichuk V.V. THE KORETS HOLY TRINITY WOMEN'S MONASTERY IN THE ANTI-RELIGIOUS POLICY OF THE SOVIET AUTHORITIES IN THE 1970S–1980S

The present article attempts to analyse the implementation of the anti-religious campaign of the Soviet authorities in the 1970s–1980s in relation to the Korets Women's Monastery. Despite the intense anti-monastic campaign during the Khrushchev "Thaw", the Korets community did not cease its activity, continuing to function as a centre of spiritual tradition and a potential source of social influence – which contradicted the official ideology of the Soviet regime. It is traced that in the period under study, anti-religious policy acquired a more institutionalised character: emphasis was placed on administrative control, systematic supervision of religious processes, and the internal life of the monastery. The mechanisms of political-ideological and socio-economic pressure applied to restrict the activity of the religious institution are analysed. The specifics of the repressive measures employed against the monastery are examined.

Political and ideological measures included the intensification of atheist propaganda among the nuns and the faithful, as well as systematic monitoring and inspections of the monastery's activities. Economic pressure manifested itself through a system of influence aimed at limiting financial and material resources. It is shown that remittances and parcels played an important role in the monastery's financial income. Within the structure of administrative control, this aspect held a special place. Local authorities, together with authorised representatives from other regions, implemented measures to restrict such inflows to the community. It is asserted that, despite the intensified anti-religious pressure, the monastery increased its economic potential.

The specifics of how local party and administrative structures exercised their powers—reporting on the progress of anti-religious measures and initiating "improvements" to the mechanisms of influence on the monastery's functioning—are identified. During the period of Perestroika, these measures underwent a radical revision, which altered their content and forms. The author introduces into scholarly circulation previously unpublished archival materials from the State Archive of Rivne Region.

Key words: anti-religious campaign, measures of pressure, Soviet authorities, monastery, abbess.

Дата надходження статті: 30.11.2025

Дата прийняття статті: 16.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025